

Europe des écrivains

A mi Írországunk

TÓIBÍN, Colm
„A lelkes családja”
(Elekes Dóra ford.)
Magyar Lettre
Internationale, 58

MCLIAM
WILSON, Robert
Az Euréka utca
(Kéri Rita ford.)
JAK Világirodalmi
Sorozat, 2002

DOYLE, Roddy
Henry csillaga
(N. Kiss Zsuzsa
ford.)
Európa, 2007

O'BRIEN, Edna
Vidéki lányok
Európa, 1974

COLM TÓIBÍN ■ Írország csak méretre kicsi. De óriási eltérések vannak geológia, földrajzi szempontból és vérmérséklet szerint. A térképen kis szigetnek látszik, de nem az, ha az ember itt él.
ARTE ■ *Mit jelent írnek lenni? Mozgalmas történelem, ádáz függetlenség, erős, ugyanakkor meghatározhatatlan identitás. . . Ez az „Irishness”, írség, írnek lenni. Ami Belfasttól Dublinig, a kertvárosi téglabázaktól a tengerparti sziklákig változik, meghatározni igazi irodalmi kibívás.*

„És még valami. Ez a tompa, szürke fény a tenger fémes szürkéjén, Ballyconnigarban. Minden szín a többi finom változata. Vajszín. Ezüst. Halványkék. Halványzöld. Sötétszürke.” (Colm Tóibín *The South* [A dél] 1984)

ARTE ■ *Colm Tóibín kozmopolita író és esszéista Dublin, Barcelona és New-York háromszögében él. . . De mindig ide tér vissza, a Wexford megyei Ballyconnigarba, Írország nyugati partjára. . .*

COLM TÓIBÍN ■ Ha valaki Wexfordból származik, az nagyon más, mint ha mondjuk Kerryből, a sziget túlsó feléről. Hiába lehet ma már három óra alatt keresztülérni kocsival. De nagyon más a vérmérséklet. És nagyon más életforma. Hogy Írország mint nemzet micsoda, azt kevésbé tudom. Vagy akár Írország mint állam. De Wexfordban teljesen biztos vagyok. Pontosan tudom, mit jelent. Úgyhogy ilyen értelemben fura egy ország. És szerintem ezt itt mindenki érti. Ha Írország nyugati partján megkérdezik az embertől, pontosan honnan való, és elárulja, hogy Wexfordból, csak bólintanak, és úgy érzik, mondott valamit magáról.

Ambivalencia Írországgal kapcsolatban

ROBERT MCLIAM WILSON ■ Mindenki van valami ambivalencia Írországgal kapcsolatban, ez már azon is látszik, ahogy viccet mesélnek. A viccek nyersegek, szinte kellemetlenek, mégis humor és melegség van bennük.

Ha valaki arról beszél, hogy honvágya van, vagy otthon érzi magát valahol, akkor áthárítja a maga passzív érzését a helyre. Szerintem baljósabb a dolog: mit közöl a hely rólam. Nem az, hogy szeret az ember egy helyet: hanem hogy az hozta létre. És én ettől a helytől büzlök, komolyan. Mintha egy láthatatlan felhő venne körül. Akár jó ez, akár rossz.

Egyszer azt mondták rólam, úgy írok Belfastról, mint az a srác, aki a legromdább lányba szerelmes az osztályból, és ez nagyon igaz, mert mindig is az a srác voltam, aki a legromdább lányba szerelmes az osztályból, és ebből a szempontból ez ma is nagyon-megnyilvánvalóan érint.

ARTE ■ *Robert McLiam Wilson régóta nem tér vissza Belfastba. Senki nem írt úgy az észak-ír fővárosról, mint ő. „Ripley Bogle” és „Az Euréka utca” című regényei a polgárháború bétköznapjairól festenek bravúros, emberi és maróan gúnyos képet.*

TOM ■ *Mindig azt mondom, ma ezerszer jobb, mint volt. Na nem mintha most már tökéletes béke lenne.*

ROBERT MCLIAM WILSON ■ Az nincs.

TOM ■ *És még mindig harcolunk, még mindig vitázunk. Még mindig ott a batár a kettő között. Például mi volt a hétvégén is.*

ROBERT MCLIAM WILSON ■ Carlisle Circusban.
TOM ■ *Igen: a Carlisle Circusban kitört zavargások négy-öt napig eltartottak. Molotov-kövek dobáltak, plasztik golyókat lőttek, meg minden.*

ROBERT MCLIAM WILSON ■ És az egész egy hindu templom előtt.

TOM ■ Pontosan.

ROBERT MCLIAM WILSON ■ A hajdani protestáns templom előtt.

TOM ■ *Igen, pontosan.*

ROBERT MCLIAM WILSON ■ Ott folyik a zavarás, hogy protestáns vagy katolikus menet legyen.
TOM ■ *A vallás miatt, ja. Semmi új, ugyanaz történt Kelet-Belfastban, úgyhogy jövőre jöhet megint Észak-Belfast, Ardoyne és felső Ardoyne.*

ROBERT MCLIAM WILSON ■ És miért is csinálják?

TOM: *Hogy miért legyen melyik menet?*

ROBERT MCLIAM WILSON ■ Ja, ja.

TOM ■ *Hát, igen. Az egész egy Orániai Vilmos neű pacák miatt van, aki 1690-ban megszállta Írországot.*

„A szomorú az volt, hogy az északír (skót) protestánsok briteknek tekintették magukat. Az északír (ír) katolikusok eireknek (tisztá íreknek) tekintették magukat. A vicces az volt, hogy minden egykori markáns különbség már rég elhalványult, és ezek az emberek senkire nem hasonlítottak úgy, mint egymásra.” McLiam Wilson, *Eureka Street*, 1996, Kéri Rita fordítása)

ARTE ■ *Belfastban a múlt a falakra van írva, folyamatosan táplálja a régi gyűlöletet. A protestánsok minden év júliusában megünneplik Orániai Vilmos bódítását, az ő Billy királyuk győzelmét. . .*

Ami a katolikusok számára az angol gyarmatosítást szimbolizálja. . . Felidézi az elnyomást, a felkeléseket, az ébrenséget és a kivándorlást. . .

ROBERT MCLIAM WILSON ■ Nem csoda, hogy ez a képzelet által leginkább uralt nemzeti történelem a világon. Az ír történelem afféle irodalmi kihívás. Úgy 800 éve jöttek az angolok, jöttek a skótok, mi meg bepöccentünk. És a történet lényegében 800 éve ugyanaz. A világ nagyon türelmes velünk, mert nem nagyon változtattunk a történetünkön. Amúgy ugye ott van a római birodalom is, virágzik, uralkodik, elbukik, felváltja a kereszténység, de mi csak az angolokat gyűlöljük. . . Mi áldozatok vagyunk.

Írnek lenni azt jelentette, hogy az ember fehér, katolikus és elnyomottnak érzi magát

RODDY DOYLE ■ Írnek lenni azt jelentette, hogy az ember fehér, katolikus, és ugye, mint monddod, elnyomott, vagy úgy érzi, elnyomott, mert az nagyon vigasztaló, ez a poszt-koloniális érzés, hogy minden siralmunkért Nagy-Britannia a felelős.

Ha valaki Dublinból származott, az már valahogy nem volt olyan vegytisztán ír, mert az írség definíciójához – amely a 19. századig, a kelta virradatig és azokig nyúlik vissza, akik ezt meghatározták – hozzá tartozott, hogy vidékinek kell lenni. Az ír nyelv volt a nagy reménység. Szerencsére ez nem jött be. Tehát vörös haj, ha lehet. De a kopaszság is megteszi, gondolom. De most komolyan, mi az ír ember kvintesszenciája? Ilyen nincs.

ARTE ■ *Roddy Doyle minden könyvében az ír identitást kutatja. Az ő Írországa az észak-dublini munkáskerületek világa, ahol nevelkedett és sokáig tanított is. Legelső könyvét, A Commitments-t, amely a nyolcvanas években, a gazdasági recesszió idején játszódik, sikerrel vitték filmre.*

Roddy Doyle a jelen, a társadalmi jelenségek, a beszélt nyelv írója, de a múlt is foglalkoztatja. . . „Henry csillaga” című regényében az Ír Köztársaság történelmét megragadva lerombol néhány nemzeti mítoszt.

RODDY DOYLE ■ Mikor iskolába jártam, nagy áhítat övezte az ír nacionalizmust és az ír szabadságot. Ez volt nekik az írség, a Nagy-Britannia elleni harc, nagyon konzervatív dolog volt. Patrick Pearse, a nemzetünk egyik alapítója történetét tanították nekünk, rémes, szentimentális sódert. Hangosan nem mondhattuk ki, de titokban gúnyt űztünk belőlük a tanterem végében, a sok ájtatosságból, csak magunk közt, de az egészet ki-gúnyoltuk. És húsz év múlva én sem tettem mást, mint irodalmi formába öntöttem ezt a hozzáállást – borzasztóan nagy, igazán fontos gondolkodás megformálódás megy végbe az ilyen tante-remvégekben.

ARTE ■ Roddy Doyle Henry Smart bőrébe bújik, hogy újra- és átírja Írország történetét. Pikareszk hőse 1901-ben született egy nyomorúságos dublini kis utcában, majd felkelő lesz, republikánus, kész barcolni az angol telepezzel, és meghalni a szabad Írországért. Roddy Doyle az ő szemével látja az 1916-os véres búsvéti felkelést. Henry Smart megismerkedik a függetlenség hőseivel, köztük Patrick Pearse-szel, a költővel, akit a felkelők a brit hadsereg által később lebombázott dublini Postabivatal előtt a köztársaság első elnökének kiáltottak ki.

RODDY DOYLE ■ A történelemben, ahogy a '60-as, '70-es években tanították, az állt, hogy az ír nép 1916-ban felkelt a britek ellen. Valójában száz ember volt. És mivel úgy bántak velük, ahogy bántak, mivel ahelyett, hogy azt mondták volna nekik, hogy nagyon bátor srácok vagytok, és most menjenek haza, inkább kivégezték őket, emiatt meg más hülyeségek miatt mire az egésznek vége lett, az emberek ezrei és tízezei szimpatizáltak valamivel, amire korábban életükben nem gondoltak. Ezt hogy lehet igazolni? Mert ez azért más, nem?

Vajon én 1916-ban jól éreztem volna-e magam, miközben ráfogtam volna a pisztolyt valakire abban a tudatban (már ha tudtam volna), hogy én is a között a 250 között vagyok, akik remélik, hogy meggyőzik a többséget az igazságról? Esetleg úgy éreztem volna: „Hát, ez egy kicsit fasiszta dolog”. Nem tudom. És itt válik nyugtalanítóvá az ügy, szerintem itt lehet az irodalomnak egy kis hatalma. Ha az ember tisztán fogalmaz, és őszintén szórakoztatón tud írni, de közben egyik választ sem érzi megnyugtatónak.

ARTE ■ Roddy Doyle az 1919 óta dúló függetlenségi háború homályban maradt oldalát térképezi fel. A brit különítményekkel, a fekete-barnákkal szembeállítja az új titkos republikánus hadsereget, az IRA-t. A hivatalos történelem szobrokat emel a bősöknek... Doyle feltárja a gondokat. A civileket sújtó megtorlásokat, a szabadságbarcosok konzervatívizmusát és szektarianizmusát, az indokolatlan erőszakot.

RODDY DOYLE ■ Parancsot teljesít. Megmondták neki, hogy vigyen fel egy embert – akiről pontosan tudja, hogy nem csinált semmi rosszat –, vigye fel a hegyekre és löje tarkón, le is lövi. És így hagyta, leírtam, hogy mit csinált. Hidegen. Nem akartam, hogy prédikáljon. Gondolom, a büntület vagy valami később érkezik, nem akkor, amikor elköveti. Hidegvérrel elkövetett cselekményről van szó, ez az ember meg abban a biztos tudatban él, hogy az egészet Írországért tette. Akkor már, gondolom, könnyű, és ez benne az undorító.

ARTE ■ 1921-ben Írország kettészakad: északon Ulster marad Nagy-Britannia fennhatósága alatt, délen viszont független köztársaság alakul. Ami elfogadhatatlan kompromisszum azok számára, akik az egész sziget függetlenségét tűzték ki célul. Az írek a békeszerződés védelmezőire és ellenzőire oszlanak. A polgárháború 1923-ig elhúzódik, és több balálos áldozatot követel, több kárt okoz, mint a függetlenségi háború.

ROBERT MCLIAM WILSON ■ Írnek lenni hátrázottan erőszakos dolog. Nekrofil, üszkösödő hagyomány. Szerelmesek a halálba. Ha az ember Írországban azt akarja, hogy emlékezzenek rá,

legjobb, hogyha meghal, másképp nem igazán lehet hős. Néha nem is kell más, csak meghalni.

Még inkább azt mondanám, hogy az írség a személyes erőszakról szól. Ha az ember megnézi Amerikát, az amerikai íreket harcos íreknek nevezik, az erőszakról nevezetese. Arról, hogy bűnözők vagy rendőrök, korrupt rasszisták, agresszívek. Az egész az agresszióról szól.

Itt meg van ez, hogy az ember ránéz valakire. Egész életemben ezt hallom: „Mit nézel?”, és ha csak úgy nézelődtem, akkor „Na persze, engem néztél, vagy a barátnőmet, az anyámat, a kutyámat”. És a verekedés sorban állás közben is kitörhet egy szupermarketben. Ami nem normális.

A félelem öröklődik – az angol földesúrtól és a katolikus egyháztól

EDNA O'BRIEN ■ Nem tudom, mi ez, de létezik. Öröklődik, ahogy egyes helyeken a pénzt szokták örökölni. Szerintem a félelem öröklődik, a századok során átadott félelem a két archetípust valamelyikétől: az angol földesúrtól és a katolikus egyháztól. Nyilván ez a két félelem munkál, aminek engedelmeskedni kellett, földig hajolni előtte: ez a felnőttekben ugyanúgy megvan, mint a gyerekekben.

ARTE ■ Írországban azt mondják, a papok bűneit, az apák latinját és a szenvedélyt Edna O'Brienből lehet megérteni.

EDNA O'BRIEN ■ Ki tudná ezt egyedül kitalálni? Senki. Én nem tudom. Itt valami, ott valami, itt egy kis húzás... És szerdára kész kell vele lennem.

ARTE ■ Edna O'Brien több mint ötven éve Londonban él, de igazán sosem hagyta el Írországot. Az egész életműve odaköti... regények, színdarabok, emlékiratok, esszék, például James Joyce-ról, aki szintén az emigrációt választotta.

EDNA O'BRIEN ■ Joyce független szellem, zseni, a nyelv varázslója. Fogta az angol nyelvet, szétverte, szétszerelte, átrendezte, megcsinálta a maga forradalmát. Írországhoz való kötődése mindennél erősebb. A szentekhez és a bűnösökhöz. Azt mondanám, rá is mindkettő illik, mert az írása, a képalkotása számos részletében annyira vallásos, annyira hatással volt rá, hogy nem tudja elúzni, de megvetette és megtagadta, és ragyogóan írt tiltakozásul, de szerintem a félelem azért ott van.

ARTE ■ Joyce megírta Dublint, a dubliniakat, a nyomort, a nyelvet...

Edna O'Brien Írországa a Clare megyében töltött gyerekkor világa... A vidéki, hagyományos Írország, amely az egyház és a papok igájában sínylődik.

EDNA O'BRIEN ■ Mintha az ember az egészet a testében és a tudatában is átelné a büntől való félelmet, és ebben persze a szexuális bűn állt legelől. A gyilkosság jóval később következett. A büntület megmarad, úgy mondanám, kitörölhetetlen. Hacsak nincs valakinek amnéziája. Hogy nem lehet kitörölni, mondjuk, az első illatot vagy az első rossz szagot sem. A sütemény illatát, amit anyám sütött, a konyhai sütőben kelő narancstortáét. Volt nála egy kötöttű, mert mindig kötött, beleszúrta a téstába, hogy lássa, kész van-e, nekem meg szabad volt lenyalnom a kötöttűt. Az az illat, az az íz, az a boldogság most is bennem van, mint ahogy az is, amikor rohantam a misére, nehogy egy percet késsek, rohantam át a mezőn,

kezemben a rózsafüzér, és bennem az érzés, hogy esetleg egy percet késsem, és baj lesz.

Vajon ha Írországban maradok, megírtam volna-e például az első trilógiámat, a Vidéki lányok-at? Nyilvánvalóan nem írtam volna meg, semmi kétség. Akkoriban – 1958-ban költöztem Angliába, és a Vidéki lányok 1960-ban jelent meg – számos okból nem tudtam volna ezt Írországban megírni. Az ország még mindig nagyon elnyomott volt, és az ember a torkában és az agyában is érezte a fojtogató érzést, úgyhogy a félelmeim visszatartottak volna. Elhallgattattak volna, tudja, Joyce szavaival: „Csend, száműzetés és ravaszság.” [Szobotka Tibor fordítása]

Még valamiért nagyon hasznos volt számomra, hogy Angliába költöztem, az elszakadás hatalmasága és ennek a felismerése miatt. Most is nagyon ír vagyok, nem tiltakozásképpen vagy szentimentalizmusból, hanem azért, amit ez az elszakadás megértett velem: hogy milyen fontos volt, ami hatott rám. A vallás, a történelem, a földrajz, a család. Az a konkrét örökség, hogy mit jelentett írnek lenni, hogy – és persze ezeket nem fogalmaztam így meg – intenzívebbek vagyunk, hogy a költőiség közelebb áll hozzánk, és elszenvedtük a megszállók szigorát, és a szigoránál is inkább a hódítását.

Az embernek el kell jönnie, hogy képes legyen teljesen megérteni, mit jelent írnek lenni. El kell jönni, hogy könyörtelenebb, kutatóbb, nyitottabb legyen egyrészt önmagával, másrészt a hellyel, az emberekkel, akik közül származik.

„Kérte, hogy ismételjem el a vidékek nevét, abonan származom, mert az ő számára ez tiszta költészet, bár számomra nem volt. És ahogy soroltam, mégis láttam magam előtt a káposzta sorait az otthoni kiskertben; a meztelen csigákat a zöld meg kékeszöld burokleveleken, és a fejembe visszazállt az elkóborolt marbák bőgése és a helyek neve. Thurrock, Derrynaw, Kilraterah, Cappaghbaum, Pollagoona, Bohatch, Derrygoolin, Glenwanish, Alenwanish.”

(Edna O'Brien *The Light of the Evening* [Az esti fény] 2006)

Az emigráció poétikája

COLM TÓIBÍN ■ Szerintem a földrajzi kérdés is nagyon fontos. Hogy tenger vett körül. A tenger elültet egy gondolatot az emberben: „ó Istenem, felülhetnek egy hajóra, és holnapra máshol lehetnek”. Úgyhogy nemcsak a tragédiát jelenti annak, aki nem talál munkát. Hanem a lehetőséget is annak, aki álmodik. Szerintem ez nagyon szervesen hozzátartozik Írország valamiféle titkos történetéhez, amit mindenki ismer. Úgyhogy mikor *Brooklyn* című regényemet írtam, tisztában voltam vele, hogy ez nem pusztán egy ember története. Inkább olyasmi, ami az ír oldalon szinte minden családban megesett. És persze aki elmegy, az magával viszi az ambíciók és a bánat keverékét, és valahogy át is örökíti a családjára. Hogy semmi nem pontosan úgy lett, ahogy szeretnék volna. Elmenni nagyon, nagyon szívet tépő. Erről a tájról indultak az emberek az 1840-es években, volt, hogy egy teljes család, és csak egyvalaki, egy szülő maradt. Nagyon nehéz a szívnek. Ez nem pusztán része az ír történelmünknek. Ez van a középpontjában. Sokkal inkább, mint a csaták, a politika meg

a függetlenség. Ez a kép, amikor valaki azt mondja: „Elmegyek”.

A *Brooklyn*-ban az emigráció poétikájával legálább annyira foglalkozni kívántam, mint a politikájával. Megérkezik valaki egy idegen országba, és nagy vonalakban minden rendben. Nagy vonalakban minden úgy megy, ahogy kell. Munkát talál, lakóhelyet talál, barátokat, szokásokat, viszonysokat. De azt próbáltam érzékelteni, hogy ez a tapasztalat furcsán híg. Nincs meg a sűrűsége. Az ember nem találkozik az iskolatársaival. Nem hallja a nyelvet, ahogy azok az emberek beszélnek, akiket ismer és megért. Minden kicsit olyan felszínes. És könnyen összetörhető. És amit ilyen körülmények között érez, annak is megvan ez a törekeny jellege.

EDNA O'BRIEN ■ Minden emigráns vagy elűzött embernek más a narratívája és a megtett útja, és azért írok az emigráns létről, mert érteni vélek valami non-verbális, megfogalmazhatatlan, elérhetetlen magányt. Az embernek lehet társasága, házastársa, sok mindene, de megmarad a fájdalom. Megmarad a fájdalom, amit nem lehet megfogalmazni, és tulajdonképpen megoldani sem. Egyszerűen nem megy.

Mint nép egy romhalmaz vagyunk, mint nemzet, szégyen, mint kultúra, dögunalom

ARTE ■ Henry Smart, Roddy Doyle ír bőse *New Yorkban bukkan fel újra, a 20-as években, a szesztilalom, a dzsessz és a közelművilág idején, és végül amerikai bős válik belőle.*

RODDY DOYLE ■ Amennyire emberileg lehetséges, próbál elszakadni az írségtől, nevet is változtat. Nem akarja, hogy bármi köze legyen az írekhez, de folyton beleütközik más jelzőkbe, például fekete amerikai, zsidó amerikai, olasz amerikai. Ezekbe a jelzőkbe ütközik, és ennek a számkra jól dokumentált és vizuálisan ismerős világnak az ellenére – mert mindannyiunkban megvannak a dzsessz, a dzsesszkorszak, a világválság képei, és ő is ezeket éli át – végül nemcsak újra belefut az írségbe, hanem tudatosul is benne, hogy végig figyelték. Hogy soha nem is szabadult el, hogy mennyire lehetetlen elszabadulni, és aztán a regény vége felé abszolút szándékosan találkozik John Forddal, aki a maga módján meghatározta, mit jelent írnek lenni.

A film kedvéért kicsit baljósabbra vettem. Hogy tulajdonképpen végig az IRA vagy az extrém republikánusok voltak a film mögött, hogy az emberek világszerte azt gondolhassák, „ez Írország.” Lássák, mennyire elpusztították a britek Írországot, és feldühödjének, hogy mi folyik ott. Úgyhogy mindez egy politikai színjáték része volt. És itt jön közbe a fikcióval való játék. De mint mondtam, nem John Ford hibája, hogy valamiért, akár szándékosan, akár valami hallgatóságos okból, de valamiért az ország úgy döntött: „Ezt így kell játszsanunk.”

„Mi írek mind kurvára elmebeteg vagyunk, egyetlen nép nem tud versenyezni velünk az értelmetlen szentimentalizmusban, amiben dagonyázunk. Mi meg Ulster, az istenáldotta kurva írek, ahogy gondolni szeretnék. Mint nép egy romhalmaz vagyunk, mint nemzet, szégyen,

mint kultúra, dögunalom. Egyenként gyakran visszataszítóak. De imádjuk ezt, mi ír fickók. Felhabzsoljuk. Minél rosszabbak vagyunk, annál jobb. Imádjuk a jó öreg Írországot, és az is minket.” (Robert McLiam Wilson, Ripley Bogle, 1989)

ARTE ■ Robert McLiam Wilson alig 24 éves a „Ripley Bogle” megjelenésekor. Egy gyökértelen ír kóborlásait meséli el lélegzetelállító, provokatív történetében... Az önéletrajzi utalásokkal tűzdelt, keserű stílusban szóló monológban a nyugat-belfasti Turf Lodge lakótelepen tett katolikus, szegény gyerekkor emlékei tárulnak fel.

1969-ben Robert McLiam Wilson 5 éves. Észak-Írország újra szeptariánus erőszakba merül.

A katolikusok és a protestánsok közti összetűzések megállítása érdekében beavatkozik a brit hadsereg, és elfoglalják Belfastot. Letartóztatások, tárgyalás nélküli internálások, felkelések, merényletek... Elindul az erőszak spirálja, a polgárháború – a „Troubles”... Harminc évig tart. Épp egy generáció.

„Turf Lodge csodás volt, klassz, csupa vidámság. A Troubles rettenő ódivatú volt nekünk, kissrácoknak. Egyetlen távolról nacionalista tettünk annyi volt, hogy néha kövel meghajigáltuk a harcokcsikat, mikor végigdübbörögtek a Monagh Roadon. Persze az nagyon izgalmas volt, amikor éjszaka jó kis fegyveres csata folyt.” (Robert McLiam Wilson, Ripley Bogle 1989)

Az erőszak spirálja

ROBERT MCLIAM WILSON ■ Mikor Belfastból Cambridge-be kerültem egyetemre, nem tudtam elaludni, két hétig nem tudtam aludni, és nem jöttem rá, miért. Orvoshoz mentem. Harminc év alatt egyszer voltam orvosnál: akkor. Mondtam, nem tudok aludni, adjon valami gyógyszert, aztán rájöttem, hogy azért nem tudok aludni, mert nincsenek helikopterek, nincs meg az a zümmögés, az alatódalom, ami álomba segített... Így jölt meg engem a lakhelyem.

ARTE ■ Robert McLiam Wilson nem titkolja, mekkora bizalmatlanságot váltanak ki belőle a katonai és félkatonai szervezetek. Az IRA a katolikus oldalon, az Ulsteri Királyi Rendőrség a protestáns oldalon – műveiben egyformán kérlelhetetlenül leplezi le az erőszak kultuszát, a szeptarianizmust, a hatalmi önkényt. A csendes többségről ír, akiknek az életét az elemlyülő konfliktus peremén a bombák és a letartóztatások, az éhségsztrájkok és a temetések, a leszámolás és a bosszúk ritmusa tagolja, a városnegyedeket uraló csuklyás fegyveresek hatalma alatt, akik a maguk törvényeit kényszerítik másokra.

ROBERT MCLIAM WILSON ■ Mert ez a szülővárosom, és szerettem az ittenieket, de az erőszak folytatódott, és a „törekeny” szó nem ment ki a fejből. Ránéztem az emberekre, elég erősnek és energikusnak látszottak, és arra gondoltam, egy bomba vagy egy pisztoly, és pár másodperc múlva halottak. Ez soha nem ment ki a fejből...

Ez az átmenet az életből a halálba, ez egy pillanat műve, nem nagyon érthető, olyan, mint a csodák. Egy városban, vagy bárhol, egy országban,

ahol ezt az átmenetet kiszabják az emberre, előfordulhat, hogy késő éjszaka ajtót nyit, a gyerekei ott vannak a háttérben, és valami seggfej fejbe lövi egy vadonatúj 9 mm-essel. Ez a végső meglepetés, és a legnagyobb kurva arrogancia is. Ezzel a hellyel kapcsolatban mindig is ez döböntött meg, a döntés arroganciája, hogy valami félreinformált, dagályos, félművelt faszfaj, akinek semmi nincs a fejében, eldöntheti, hogy én ne legyek itt, és aztán nem is vagyok. Nem lehet megfellebbezni. A döntésnek nincs tartalma. Az előítéleten és a hülyeségen alapul, meg a félig megértett történelmen és arrogancián, amin mindig feldühödtem. Nagyon erőszakosan tiltakoztam az erőszak ellen.

„Befordult a kis szendviczbárba, ahol ebédelni szokott. Megállt az ajtóban, hogy elengedjen egy jóképű, hanyag öltözötű, zöld öltönyös fiatalembert. A férfi, akinek szemet szúrt a pír a lány arcán és nyakán, kibívoán mosolygott, és lovas gesztussal tartotta neki az ajtót. Rosemary boldog vigyorral átbújt a férfi karja alatt. Megfordult, hogy valami köszönetfélélt mormoljon, és megszűnt létezni.” (Robert McLiam Wilson, Az Euréka utca, 1996, Kéri Rita fordítása)

ARTE ■ Az 1998-as nagypénteki egyezmény óta Észak-Írországhban hivatalosan béke van. Nincsenek bombák, fegyverek, álarcos fegyveresek, nincs batár Írországgal, az Ír Köztársasággal, déllel. A batárátkelők és a szögesdrótok eltűntek. Az ősi repedések talán kevésbé.

RODDY DOYLE ■ Fura, de valahogy az az ember érzése, hogy Belfast messze van. Pár héten belül megyek. És azt latolgom, kocsival menjek vagy vonattal. Összesen másfél, egy és háromnegyed óra kocsival. Már nem kell megállni a határon. Amikor meg kellett, az szörnyű volt. A vonat is remek. Úgyhogy közelebb van, mint egy csomó más ír város, de a lelki térképe-men mégsem. És ez nem valami ellenséges érzés. Csak hogy van ebben valami távolság, valami idegenség, gondolom.

COLM TÓIBÍN ■ Úgyhogy azt hiszem, tudomásul kell vennünk ezeket a különbségeket, értékelni, komolyan venni őket, és nem azt mondani, hogy „á, nincs itt semmi különbség. Mind írek vagyunk”. Azt hiszem, a „csak” és a „kizárólag” szavak valamikor az 1990-es években eltűntek, mert mindenki felismerte, hogy lehet valaki egyszerre két dolog is. Talán még három is, vagy két és fél. Például lehet valaki ír és brit. Brit és ír. Európai, persze tudom, hogy ez érzékenyebb dolog, mert az egész olyan kitalált. De az a lényeg, hogy lehet valaki sok minden a szigeten, nem csak egy valami.

A kelta tigris

„A munkahelyekről meg az EU-ról szólt, az infrastruktúráról meg a bölcs döntésekről, meg a véletlenről. Az oktatásról meg az energiáról, olyan kifejezésekről, mint »adó« meg »öszöntés«, és hogy mi történik, mikor ezeket egymás mellé állítjuk. A zenéről és a táncról is szólt, az irodalomról meg a futballról. Azt hiszem, ez valamikor a 90-es évek közepén történt. Lefeküdtem az egyik országban, és fölbredtem egy

másikban.” (Roddy Doyle, *The Deportees* [A száműzöttek] 2008)

ARTE ■ *Írország 1995-ben látványos gazdasági növekedésnek indul – „Kelta Tigris”-ként emlegetik. A hirtelen meggazdagodás elfeledteti az írekkel az elmúlt évtizedeket, a recessziót, a munkanélküliséget és a szegénységet. . .*

RODDY DOYLE ■ Ezt próbáltam megörökíteni a *The Deportees* és a *Paula Spencer* című könyvben is. Paula, a narrátor, a főhős nem profitál igazán a gazdasági fellendülésből, de mégis benne él. És élvezi, szereti figyelni a nővérei abszurd párbeszédét, hogy lakást vesznek Bulgáriában meg Törökországban. Tetszik neki, ahogy a bort kortyolják, megjegyzik, milyen rossz vagy milyen jó, aztán már úgy isszák a bort, mintha söröznének. A szokásos ügymenet. Elegáns részegség, a hagyományos részegség helyett. És ezt élvezi. Néha egy kis keserűség, talán egy kis düh is van benne. De most már azon sem kell igazán aggódnia, hogy meg tudja-e tölteni a hűtőjét. És ez remek, ez jó neki. És úgy éreztem, sok szempontból ő az ország sikerének mércéje. Nem az óriás vagyon meg nem az a rengeteg pénz, ami elfolyt. Hanem a Paulához hasonló emberek, akikről lekerült némi szorongás.

ARTE ■ *A virágzás és megújulás idején újra kell-e értelmezni az írséget?*

A Croke Parki stadionban mindig tömegeket vonzottak a speciálisan ír játékok – mint a hoki. . . Büszkén idézik azokat az idöket, amikor ez a bódító angolokkal szembeni ellenállás jelképe volt, a rögbi vagy a foci helyett.

De változnak az idök, a kivándorlók ösi hazája a befogadók országa lett, kelet-európai, ázsiai és afrikai bevándorlók érkeznek. Az írek új generációja. . .

RODDY DOYLE ■ Nemcsak a bevándorlás rágcsálja az írség definícióját. Mert magunk is ezt tesszük. A vallás már nem volt elég, hogy meghatározzon – hivatalosan persze igen, de a hétköznapi életben biztosan nem. És az elnyomatás érzése, hát nem. Csak részegen. De mikor józának vagyunk? Nem. Azt hiszem, a régi ellenség, Nagy-Britannia már csak futballmeccseken támad fel, néhány ital után, de a normális életben nincs velük semmi baj, rendben vannak, szeretjük őket, jó szomszédok. . .

COLM TÓIBÍN ■ Igen, a prosperálás éveitényleg viccesek voltak, mert az embereknek tényleg nagyon sok pénzük lett. Úgyhogy azt hiszem, mikor ez elmúlt, fojtogató érzésük maradt, mint ha megbolondultak volna.

Az utóbbi két-három évben újra egy egész generáció távozott

ARTE ■ *2008 végén pár hét alatt összeomlik az ír álom: adósság, munkanélküliség, recesszió, megszorítások. . . Írország válságba zuhan.*

COLM TÓIBÍN ■ Senki nem látta előre. Senki nem látta a hitelválságot. Hogy minden összeomlik. A reményünk is, hogy Dublinból Stockholm lehet, hogy Írországból Svédország lehet, és egy világi rendű társadalomban élhetünk, ahol a történelem nem számít, és ahol a közéletet elegánsan intézik, afféle protestáns mértékű figyelemmel.

Hát ez nem így történt. Az anyagi biztonságból kizuhanni nem is sikerülhetett volna rosszabbul. Mert valahogy megalázó volt.

Hirtelen újrakezdődött az egész. . . az utóbbi két-három évben újra egy egész generáció távozott. Ha ez a belső vérzés tart egy országban, akkor valami alapvető vész el a politikai kultúrából. Vagy más értelemben a kultúrából. Más szóval, gyakran a legjobbak mennek el. És más országokban aztán nagyon jól teljesítenek. Azt hiszem, az embereket az dühítette fel, hogy az állam nem tud enni adni a népének. Hogy az ország újraéli a történelmét.

EDNA O'BRIEN ■ Ahogy egy interjúban elmondtam, az írek egy évtized alatt elérték azt, ami az angoloknak hét-nyolcszáz évbe telt, hogy kárt okozzanak az ír népnek. Ami a pénzzel történt, az csak egy bizonyos százalékot érintett, de megteremtette a mohóságot, megadta a lökést, hogy mások is olyan BMW-s nagymenők legyenek.

Úgyhogy megváltozott az egész éteoz. . . hirtelen világi lett a társadalom. És ezzel párhuzamosan megkezdődött a kiábrándulás a katolikus egyházból. És akkor előjött ez a rémület, a folyamatos rémület, hogy a katolikus egyház – Írország állítólagos védelmezője, amiért Írország harcolt, a katolikus vallás – megrontotta az övét. Hogy mekkora kárt okoztak a rájuk bízott emberekben, és a gyerekekben, és ami a legrosszabb, hogy milyen szisztematikusan és ragyogóan elleplezték az egészet.

ARTE ■ *Elég volt egy bajdani kórista fiú panasza a pap ellen, aki megerőszakolta, hogy Írország végre szembeszálljon egyik legkomorabb titkával – a katolikus intézményekben elhelyezett több tízezer fiú és lány elleni szexuális és erkölcsi zaklatással. A parlamenti beszámolóok tényfeltárása nyomán megmög a katolikus egyház, a hagyományos Írország ösi erödítménye.*

EDNA O'BRIEN ■ És azt hiszem, sokaknak, még az idöseknek is felnyílt a szemük, akik soha nem kérdőjelezték volna meg a papok és a püspökök tekintélyét és szentségét. Azt hiszem, ma kevesebben járnak misére, és ennél is kevesebben vannak olyan hívök, akik Istenben hinni akarnak, de a katolikus egyházban nem.

COLM TÓIBÍN ■ Azt hiszem, ha az embereket a hitről, Istenről, a túlvilágról kérdeznék, nem a vallásról, a szervezett vallásról, akkor a többség itt többé-kevésbé vallásos volna. Még ma is. Úgyhogy amikor valami nyomás nehezedik rájuk – mint egy regényben, ahol az ember egy bizonyos szereplöt, egy társadalmat vagy egy csoportot nyomás alá helyez –, látnánk, hogy a hagyományos hitek előkerülnek. Meg a család szerepe. Hogy ki kicsoda, és honnan jön. Szerintem ezek a dolgok még mindig számítanak itt. A felszínen úgy tűnik, nagy változások zajlanak. De alatta számos dolog változatlan. És ez nagyon érdekes, ha az ember regényt ír.

EDNA O'BRIEN ■ Írországban még mindig jelent valamit a nyelv és a történetmesélés. Talán egy kicsit búvópatakként, rejtve, de van valami, ami szereti ezt a költői világot, és ragaszkodik hozzá. Én hiszek ebben.

ARTE ■ *Dublin utcái a tisztelet és a folklór jegyében minden év június 16-án James Joyce monumentális regénye, az Ulysses szavait visszabangozzák. Homérosz Odiüsszeiájának modern interpretációja Leopold Bloom és társa, Dedalus útjait követi Dublinon keresztül. A könyv egyetlen nap, 1904. június 16. története – amikor James Joyce megismerkedett feleségével, Nora Barnacle-lel. . .*

EDNA O'BRIEN ■ Van valami az ír népben, amit a látogató talán nem érez, de szerintem ott van bennük valami magány, azokon a magányos helyeken. Persze a harsány jókedv, a viccelődés, az ivászat is megvan, de megvan az a bizonyos titkos magány vagy sóvárgás, ami szerintem az irodalom anyaga.

(Mathilde Damoiseil filmje az Arte tv „Az írök Európája” sorozatából)
MESTERHÁZI MÓNKA FORDÍTÁSA

